

بررسی رابطه بین مشارکت مردم و پیامدهای اجتماعی - اقتصادی، در طرح حبله‌رود (مطالعه موردی استان تهران)

سید مهدی میردامادی^۱، مونا علیزاده فرد^۲ و پرناز علیمرادیان^{۳*}
۱، ۲، ۳، استادیار، دانش‌آموخته کارشناسی ارشد و دانشجوی کارشناسی ارشد
دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات
(تاریخ دریافت: ۸۸/۵/۲۴ - تاریخ تصویب: ۸۹/۸/۲)

چکیده

تحقیق حاضر به بررسی اثرات رابطه بین مشارکت مردم و پیامدهای اجتماعی - اقتصادی، در طرح حبله‌رود پرداخته است. این تحقیق از نوع کاربردی، پیمایشی و به روش توصیفی و همبستگی می‌باشد. جمعیت مورد مطالعه شامل ۱۷۸ نفر از روستاییان ساکن در محدوده ۸ روستای طرح حوزه آبخیز حبله‌رود در استان تهران می‌باشد. اعتبار پرسشنامه‌های تحقیق از طریق ضریب آلفای کرونباخ محاسبه گردید که برابر ۸۹ درصد گردید. شیوه اجرای تحقیق به صورت میدانی و با استفاده از پرسشنامه بوده و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده شده است. نتایج ضریب همبستگی اسپیرمن نشان می‌دهد که بین متغیر میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود با متغیرهای افزایش آگاهی از اهداف طرح، میزان پذیرش طرح، ایجاد گروه‌های اجتماعی، افزایش مسئولیت‌پذیری، افزایش درآمد خانواده، افزایش تولید، دستیابی به اعتبارات جدید، افزایش حجم آب استحصالی حفاظت از منابع طبیعی و جلوگیری از سیل و فرسایش خاک رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. ضمن این که بین متغیر میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود با متغیرهای کاهش مهاجرت از روستا، افزایش امکانات رفاهی، ایجاد همبستگی اجتماعی، دسترسی به نهادهای جدید، افزایش فرصت‌های شغلی و افزایش سطح زیرکشت رابطه معنی‌داری مشاهده نشده است. نتایج حاصل از تأثیر جمعی متغیرهای مستقل (مشارکت فکری، مشارکت مالی و مشارکت در کارگاه‌های آموزشی طرح حبله‌رود که مراحل مختلفی از میزان مشارکت مردم در طرح حبله‌رود هستند) بر متغیر وابسته (وضعیت اقتصادی) با استفاده از روش گام به گام در رگرسیون چند متغیره نشان می‌دهد که متغیرهای مستقل ۰/۲۳ از تغییرات متغیر وابسته را تعیین می‌کند. در رابطه با وضعیت اجتماعی (متغیر وابسته) متغیر مستقل مشارکت فکری ۰/۱۵ از تغییرات متغیر وابسته را تعیین می‌کند

واژه‌های کلیدی: مشارکت مردم، طرح حبله‌رود، اثرات اجتماعی - اقتصادی.

مقدمه

در حالت طبیعی موجودات زنده در حالت تعادل با محیط زیست خود به سر می‌برند و تعداد و فعالیت‌های هر گونه‌ای به وسیله منابع در دسترس آنها کنترل

حوزه‌های آبخیز به عنوان یک سیستم پویا محاط بر مجموعه عوامل انسانی، طبیعی و ساخت بشر می‌باشد.

دست‌آوردهای عینی و بارز، مشارکت اگرچه مقوله‌ای اجتماعی است که از عمل جمع ناشی می‌شود اما منافع فردی افراد مشارکت کننده نیز در قالب یک هدف ملموس اجتماعی مدنظر می‌باشد. مشارکت تحت عنوان دخالت دادن مردم در سرنوشت خویش به عنوان یک هدف ارزشی از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است (Pretty et al., 2000).

نتایج حاصل از تحقیقات انجام شده توسط Partoee (1997)، در خصوص استفاده از توان کاری مدیران مشارکت جو برای توجه بیشتر به بعد روابط انسانی در دانشگاه دیرکسل فیلادلفیای آمریکا نشان می‌دهد که آن دسته از مدیرانی که روحیه مشارکت جو دارند و مدیریت مشارکتی را در محیط کاری خود سرلوحه اهداف شان قرار می‌دهند علاوه بر آنکه به مدیریتی ایده‌آل دست می‌یابند به ایجاد رابطه‌ای دوستانه در محیط کار می‌رسند و در آن محیط ارزش زیادی برای روابط انسانی قائل می‌باشند. تحقیق مذکور نشان می‌دهد که بین مدیریت مشارکتی و روابط انسانی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

Chamberz (1985)، بیان می‌دارد که توجه به شاخص‌های توسعه روستایی در مشارکت روستاییان برای پذیرش فن‌آوری‌های نوین حائز اهمیت است.

Ebrahimpour (2000)، در تحقیقی تحت عنوان وضعیت و جایگاه کنش مشارکتی و عوامل مؤثر بر آن در آبخیزداری به این نتیجه رسیده است که بین متغیر وضعیت کنش مشارکتی مردم در پروژه‌های آبخیزداری با متغیرهای میزان آگاهی از ضرورت اقدامات آبخیزداری، ایجاد نهادهای مشارکتی و تعداد امکانات عمرانی محل سکونت روستاییان رابطه معنی‌داری وجود داشته است.

Esmaeli & Farshadfar (2000)، در تحقیقی تحت عنوان بررسی شرکت‌های تعاونی مرتعداران روستای مزیدی به این نتیجه دست یافتند که اجرای طرح‌های مشارکتی باعث افزایش میزان اشتغال در سطح روستا و کاهش مهاجرت روستاییان به شهرها و بهبود وضعیت اقتصادی روستاییان و حفظ و نگهداری منابع طبیعی روستا، افزایش تولیدات دامی شده است.

Shirani (1999)، در تحقیق خود تحت عنوان بررسی راههای جلب مشارکت دامداران در بخش

می‌شود. اثرات متقابل گونه‌ها در سیستم حوزه آبخیز یک مسئله معمول است. بدین طریق که مواد زاید یک گونه غالباً غذا برای گونه دیگر است. تنها انسان است که به تنهایی توانایی جمع‌آوری منابع را از خارج محیط اطرافش داشته و این منابع را به شکل‌های دیگری تبدیل می‌کند (UNDP, 2007).

افزایش جمعیت حوزه‌های آبخیز و توسعه سریع صنعتی و کشاورزی در بسیاری از این حوزه‌ها نشانه‌هایی از تغییرات مخرب در مقیاس جهانی را ظاهر کرده است. بنابراین حفظ وضعیت کنونی این حوزه‌های آبخیز و جلوگیری از تخریب بیشتر، جز در پرتو مشارکت فعالانه و همه جانبه مردم امکان‌پذیر نخواهد بود (Oklira, 2000). مشارکت از نظر لغوی کلمه‌ای عربی و از باب مفاعله و معادل فارسی آن انبازی، همبازی و همراهی می‌باشد و به معنای شریک شدن، همدست شدن در کاری، اجماع حقوق مالکان متعدد در یک شی به نحو اشاعه و همکاری کردن است. واژه مشارکت معادل واژه Participation انگلیسی است و در این زبان نیز مفهوم آن با همدیگر عمل کردن، سهمی از چیزی بردن، بخشی از چیزی را بر عهده داشتن و عمل متقابل اجتماعی در یک گروه می‌باشد. مشارکت در واقع، نوعی رفتار اجتماعی، مبتنی بر اعتقاد و منافع شخصی یا گروهی است و جزء عوامل سرعت بخش توسعه است (Sepehri, 2001). مشارکت در منابع طبیعی عبارت است از تلاش سازمان‌یافته و تشریح مساعی دوجانبه‌ای که ضمن برطرف نمودن نیازهای معیشتی بهره‌برداران در آنها ایجاد انگیزه نموده، تا داوطلبانه در امور بهینه سازی منابع طبیعی (حفظ، احیاء، توسعه و بهره‌برداری اصولی) همکاری نمایند (Shaeri & Saeidi, 2004). یکی از مشخصه‌های عمده در شناسایی اهمیت مشارکت در امور اجتماعی و اقتصادی خودانگیزگی و اراده مردم به مشارکت است. در چنین اوضاعی مشارکت معنا و مفهوم اصلی خود را باز می‌یابد و به صورت عاملی که به صورت خودکار در راستای توسعه، رشد و ارتقای جامعه به کارگرفته خواهد شد به علاوه این گونه تشکلهای آزادی و خودانگیزه به طور مداوم و غیرمنطقی بوده و نتایج قابل حصول و عینی را ایجاد می‌نماید. از دیدگاه نظری مشارکت اقدام سازمان یافته‌ای است در جهت حصول

سوخت توسط دولت و استفاده از تسهیلات حمایتی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از نوع کاربردی، پیمایشی و به روش توصیفی و همبستگی می‌باشد. این تحقیق علاوه بر بررسی رابطه بین میزان مشارکت و اثربخشی در وضعیت اقتصادی و اجتماعی مردم منطقه تحت پوشش طرح حبله‌رود، میزان تأثیر متغیر مستقل تحقیق یعنی میزان مشارکت در طرح حبله‌رود را بر اثرات اقتصادی و اجتماعی را مورد سنجش قرار می‌دهد.

متغیر مستقل در این تحقیق میزان مشارکت مردم در طرح حبله‌رود بوده است که از طریق ۱۰ گویه مورد سنجش قرار گرفته است. در این تحقیق متغیرهای وابسته شامل اثرات اقتصادی و اجتماعی (آگاهی از اهداف طرح، میزان پذیرش طرح، کاهش مهاجرت از روستا، افزایش امکانات رفاهی، ایجاد گروه‌های اجتماعی، ایجاد همبستگی اجتماعی، افزایش میزان مسئولیت‌پذیری، افزایش سطح درآمد خانواده، افزایش تولید، دستیابی به اعتبارات جدید، دسترسی به نهاده‌های جدید، افزایش فرصت‌های شغلی، افزایش حجم آب استحصالی، افزایش سطح زیرکشت محصولات کشاورزی، حفاظت از منابع طبیعی، جلوگیری از سیل و فرسایش خاک) می‌باشد. جامعه آماری مورد بررسی در این تحقیق شامل روستاییان ساکن در محدوده طرح حوزه آبخیز حبله‌رود در استان تهران می‌باشد که شامل ۸ روستا بوده که جمعاً ۱۱۶۷ خانوار را شامل می‌شود. جمعیت مورد مطالعه شامل نمونه منتخب از جامعه آماری می‌باشد که از طریق فرمول کوکران تعیین شده است. نحوه تعیین حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران انجام شده و حجم نمونه برای جامعه آماری مورد مطالعه برابر ۱۵۹ نفر محاسبه گردیده است. که برای اطمینان بیشتر حدود ۱۰ درصد به آن افزوده شده که در نهایت حجم نمونه برابر ۱۷۸ نفر در نظر گرفته شد. در این تحقیق برای جمع‌آوری اطلاعات از روش‌های مختلفی همچون مطالعه کتابخانه‌ای، جستجو در شبکه اینترنت و بانک‌های اطلاعاتی، استفاده شد. وسیله اصلی مورد استفاده در این تحقیق پرسشنامه بود. به منظور

آموزشی طرح‌های مرتعداری در منطقه ساوه بیان نموده است. دامداران مهمترین مشوق‌های مشارکت خود را کسب درآمد بیشتر از مراتع و آگاهی از اهداف طرح‌های مرتعداری عنوان داشته‌اند.

Malek mohamadi (2001) به مشارکت مخاطبان و متخصصان ترویج در تدوین برنامه‌ها تأکید فراوان می‌نماید و همچنین یکی از موارد اصلی در زمینه برنامه‌ریزی‌های مشارکتی را حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست و جلوگیری از سیل و فرسایش خاک می‌داند.

Abedini (2002) در تحقیق خود نشان می‌دهد، که بین احساس مالکیت، احساس امنیت شغلی، سطح زیر کشت، وسعت مراتع و وضعیت اقتصادی با مشارکت دامداران، ارتباط وجود دارد.

Effati (1992)، به بررسی عوامل مؤثر در مشارکت روستاییان در طرح‌های توسعه روستایی پرداخته است و هدف اصلی آن پی بردن به این نکته می‌باشد که مشارکت همه جانبه روستاییان در طرح‌های توسعه روستایی معلول چه عوامل و پارامترهایی بوده است. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که بین متغیرهای شغل، استفاده از وسایل ارتباط جمعی، میزان اطلاع از فوائد طرح روستایی با میزان مشارکت ارتباط مثبت و معنی‌داری وجود دارد. ولی بین امکانات و تأسیسات موجود در روستا، میزان جمعیت، مسافت روستا تا شهر با میزان مشارکت ارتباط کمی وجود داشته است.

Karjohan (1997)، در تحقیق خود به بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت مددکاران ترویجی در فعالیت‌های آموزشی ترویجی شهرستان تالش پرداخته و نشان داده است که بین متغیرهای مشارکت مددکاران در فعالیت‌های آموزشی - ترویجی و احساس مسئولیت در قبال روستاییان، مشوق‌های مادی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

Shariati & Ziadbakhsh (2006)، در بررسی خود به عنوان عوامل مؤثر بر مشارکت روستاییان جنگل‌نشین در حفاظت از جنگلهای شمال و غرب کشور نشان می‌دهند که بین میزان مشارکت روستاییان در حفاظت از جنگل‌ها با متغیرهای میزان آگاهی از اهمیت و فوائد جنگل، شرکت در کلاس‌های آموزشی و ترویجی، تأمین

مطالعه از اهداف طرح حبله‌رود در حد خوبی بوده است و روستاییان تقریباً طرح حبله‌رود را پذیرفته‌اند و این طرح با نیازها و آداب و رسوم آنان انطباق داشته است. نتایج نشان می‌دهد که میزان تأثیر طرح حبله‌رود در افزایش آگاهی روستاییان نسبت به اهداف طرح، ایجاد همبستگی اجتماعی در روستا و ایجاد مسئولیت‌پذیری در روستا در حد خوب و قابل قبولی بوده است، ولی تأثیر آن در خصوص ایجاد اشتغال برای اعضای خانواده روستاییان، کاهش مهاجرت روستاییان به شهرها و مناطق دیگر، افزایش امکانات رفاهی در روستا و تشکیل و ایجاد گروه‌های اجتماعی در حد قابل قبولی نبوده است. ضمن اینکه میزان مشورت مسئولان با روستاییان برای اجرای طرح حبله‌رود قبل از شروع طرح در حد متوسط رو به پایین ارزیابی شده است.

بررسی‌های صورت گرفته در خصوص اولویت‌بندی اثرات اجتماعی طرح حبله‌رود نشان می‌دهد که پذیرش طرح از سوی روستاییان، مهمترین اثر اجتماعی طرح حبله‌رود بوده است که در اولویت اول قرار دارد. همچنین آگاهی از اهداف طرح حبله‌رود، ایجاد همبستگی در روستا، مسئولیت‌پذیری، اشتغال اعضای خانواده، تشکیل و ایجاد گروه‌های اجتماعی نظیر تعاونی، افزایش امکانات رفاهی در روستا و کاهش مهاجرت روستاییان به شهرها و مناطق دیگر در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. نتایج کلی در رابطه با اثرات اجتماعی طرح حبله‌رود نشان می‌دهد که بیش از نیمی از افراد مورد مطالعه، اثرات اجتماعی طرح حبله‌رود را در حد زیاد تا خیلی زیاد ارزیابی نموده‌اند. ضمن این که ۳۳ درصد از این افراد میزان اثرات اجتماعی طرح را در حد متوسط و ۱۳ درصد نیز آن را در حد کم تا خیلی کم ارزیابی نموده‌اند. نتایج حاصل از میانگین به دست آمده بیانگر آن است که میزان اثرات اجتماعی طرح در حد متوسط رو به بالا بوده است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که میزان تأثیر طرح حبله‌رود در افزایش حجم آب استحصالی منطقه، افزایش سطح زیر کشت، حفاظت از منابع طبیعی و جلوگیری از سیل و فرسایش خاکی در حد خوب و قابل قبولی بوده است ولی میزان تأثیر طرح حبله‌رود در افزایش درآمد، افزایش تولید، دستیابی به اعتبارات جدید، دسترسی به

دستیابی به اطلاعات مورد نظر در تحقیق، با استفاده از پرسش‌های تحقیق، پیش‌نگاشته‌ها، فرضیه‌ها و مصاحبه‌ها پرسشنامه‌ای تهیه گردید و روایی صوری پرسشنامه پرسشنامه به تأیید صاحب نظران و اساتید رشته ترویج و آموزش کشاورزی رسید. پس از گردآوری نظرات، تعدادی از سئوال‌ات پرسشنامه حذف، مواردی اصلاح و تعدادی دیگر نیز اضافه گردید. برای سنجیدن اعتبار پرسشنامه‌های تهیه شده، به وسیله یک تحقیق مقدماتی (Pilot test) تعداد ۳۰ نسخه از آن توسط افراد مورد مطالعه تکمیل گردید که پرسشنامه‌های تکمیل شده با استفاده از نرم‌افزار SPSS Win و به روش آلفای کرنباخ مورد سنجش قرار گرفت که نتایج حاصله از ضریب آلفا کرنباخ برابر ۸۹ درصد گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی که شامل جداول فراوانی، شاخص‌های تمایل به مرکز (میانگین، نما و میانه) شاخص پراکندگی (واریانس، انحراف معیار، دامنه و ...) می‌باشد استفاده شد و همچنین در این تحقیق از آزمون‌های کای‌اسکوئر استفاده شد که شاخصی برای تعیین وجود همبستگی بین صفات می‌باشد. میزان این همبستگی براساس ضریب همبستگی پیرسون محاسبه شده است و مقدار آن نیز بین ۱ و ۱- در نوسان است.

نتایج

بررسی‌ها نشان می‌دهد که در این تحقیق متوسط سن افراد مورد مطالعه ۴۱/۵ سال بوده است که جوان‌ترین آنها ۲۱ سال سن و مسن‌ترین آنها ۷۵ سال سن داشته‌اند و بیشترین فراوانی مربوط به طبقه سنی ۳۰ سال بوده است. حدود ۷۵/۵ درصد از افراد مورد مطالعه مرد و بقیه نیز زن بوده‌اند، ضمن این که ۷۷/۵ درصد از آنان نیز متأهل بوده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که ۲۶/۵ درصد از افراد مورد مطالعه با بیشترین فراوانی دارای تحصیلات دیپلم و بالاتر بوده‌اند. حدود ۲۳ درصد افراد مورد مطالعه دارای تحصیلات ابتدایی، ۲۲/۵ درصد دارای تحصیلات دبیرستان و ۱۵ درصد نیز دارای تحصیلات راهنمایی و ۱۳/۵ درصد نیز بی‌سواد بوده‌اند، بنابراین نتایج نشان می‌دهد که اکثر افراد مورد مطالعه بی‌سواد یا کم‌سواد بوده‌اند. بررسی‌ها نشان می‌دهد که میزان آگاهی افراد مورد

مردم در طرح حبله‌رود، شناخت و به کارگیری دانش بومی آنان بوده است. همچنین برقراری تماس مستقیم مجریان با مردم، توجه به نیازهای مردم روستایی، توجه به علائق و ارزش‌های جامعه روستایی، توجه به امکانات رفاهی در روستا، مشخص بودن اقدامات دولت در زمینه مشارکت، توجه به امکانات عمرانی و زیربنایی در روستا، جلب اعتماد مردم در خصوص کسب سود از مشارکت، هماهنگی بین سازمان‌های متولی اجرای طرح، توجه به عناصر ادراکی و شناختی و نگرشی بهره‌برداران، نهادینه شدن مشارکت در نزد برنامه‌ریزان و مجریان، برگزاری دوره‌های آموزشی - ترویجی، مشخص نمودن وضعیت مالکیت عرصه‌ها و تنظیم صحیح قوانین و آیین‌نامه‌های مربوطه از دیگر عوامل مؤثر در مشارکت مردم در طرح حبله‌رود بوده‌اند که در اولویت‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

نتایج حاکی از آن است که مهمترین مانع مشارکت مردم در طرح حبله‌رود عدم اطلاع‌رسانی درست از طرح حبله‌رود بوده است که بایستی بدان توجه شود. همچنین عدم اعتماد و اطمینان نسبت به طرح، دیده نشدن امکانات رفاهی در طرح حبله‌رود، عدم تماس مستقیم مجریان با مردم در خصوص طرح، عدم ارتباط طرح در حال اجرا با نیازهای واقعی مردم، عدم سودهی طرح برای مردم روستایی، عدم هماهنگی بین سازمان‌های متولی اجرای طرح و عدم انطباق طرح با آداب و رسوم روستاییان از دیگر موانع و مشکلات مشارکت در اجرای طرح حبله‌رود بوده‌اند که باید به آنها توجه خاص گردد.

به منظور بررسی رابطه بین متغیرهای تحقیق از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد.

- بین میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود و آگاهی آنان از اهداف طرح رابطه مثبت وجود دارد. یعنی هر چه میزان مشارکت مردم در طرح حبله‌رود بیشتر بوده، در نتیجه میزان آگاهی آنان از اهداف طرح مذکور نیز بیشتر شده است.

- بین میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود و پذیرش طرح از سوی آنان رابطه مثبت وجود دارد. به عبارت دیگر هرچه میزان مشارکت مردم در طرح حبله‌رود بیشتر بوده، در نتیجه پذیرش طرح از سوی آنان بیشتر شده است.

نهادهای جدید، افزایش فرصت‌های شغلی در حد متوسط رو به پایین بوده است که قابل قبول نمی‌باشد. نتایج به دست آمده در خصوص اولویت‌بندی اثرات اقتصادی طرح حبله‌رود بیانگر آن است که مهمترین تأثیر طرح حبله‌رود در خصوص حفاظت از منابع طبیعی بوده است، که با بیشترین میانگین در اولویت اول قرار دارد. همچنین جلوگیری از سیل و فرسایش خاک، افزایش حجم آب استحصالی (قابل بهره‌برداری)، افزایش سطح زیر کشت، دسترسی به نهاده‌های جدید، افزایش فرصت‌های شغلی، افزایش تولید، افزایش درآمد و دستیابی به اعتبارات جدید از دیگر اثرات طرح حبله‌رود بوده‌اند که به ترتیب در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

نتایج نشان می‌دهد که بیشترین میزان مشارکت افراد مورد مطالعه به صورت مشارکت فکری در اجرای طرح بوده است که با بیشترین میانگین در اولویت اول قرار گرفته است. همچنین استفاده از دانش افراد در طرح، مشارکت در تصمیم‌گیری‌های مربوط به طرح، مشارکت در برنامه‌ریزی طرح، اطلاع از اهداف طرح و آگاهی از نقش خود، استفاده از مهارت افراد در طرح، فعالیت‌های فیزیکی در اجرای طرح، شرکت در کارگاه‌های آموزشی - توجیهی طرح، مشارکت در زمان پس از اجرای طرح و مشارکت مالی در اجرای طرح در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. به طور کلی نتایج جدول نشانگر آن است که میزان مشارکت افراد مورد مطالعه در طرح حبله‌رود در حد متوسط بوده است.

بررسی‌ها در خصوص تأثیر مشارکت افراد مورد مطالعه در زمینه‌های مختلف بیانگر آن است که بیشترین تأثیر مشارکت افراد در زمینه ایجاد خودباوری بوده است که در اولویت اول قرار گرفته است. همچنین به ترتیب مسئولیت‌پذیری، تغییر نگرش نسبت به طرح، کاهش فرسایش خاک منطقه، افزایش آب‌های زیرزمینی و سطحی، افزایش آگاهی نسبت به طرح، افزایش سطح زیر کشت محصولات کشاورزی، افزایش مهارت در خصوص طرح، ایجاد اشتغال، افزایش سطح درآمد خانواده و کاهش مهاجرت از دیگر اثرات مشارکت افراد در طرح حبله‌رود بوده است که به ترتیب در اولویت‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

نتایج نشان می‌دهد که مؤثرترین عامل در مشارکت

جدول ۱- همبستگی متغیر میزان مشارکت روستاییان در طرح حبله‌رود با متغیرهای اثرات اقتصادی تحقیق

سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی	فرضیه
۰/۰۰۰	۰/۴۷۷**	۱. بین میزان مشارکت مردم در طرح و افزایش درآمد خانواده رابطه مثبت وجود دارد
۰/۰۰۰	۰/۴۷۳**	۲. بین میزان مشارکت مردم در طرح و افزایش تولید رابطه مثبت وجود دارد
۰/۰۱۹	۰/۱۷۷*	۳. بین میزان مشارکت مردم در طرح و دستیابی به اعتبارات جدید رابطه مثبت وجود دارد
۰/۱۷۶	۰/۱۰۲	۴. بین میزان مشارکت مردم در طرح و دسترسی به نهاده‌های جدید رابطه مثبت وجود دارد
۰/۱۵۱	۰/۱۰۸	۵. بین میزان مشارکت مردم در طرح و افزایش فرصت شغلی رابطه مثبت وجود دارد
۰/۰۳۹	۰/۱۵۶*	۶. بین میزان مشارکت مردم در طرح و افزایش حجم آب استحصالی رابطه مثبت وجود دارد
۰/۴۷۹	۰/۰۵۴	۷. بین میزان مشارکت مردم در طرح و افزایش سطح زیر کشت رابطه مثبت وجود دارد
۰/۰۱۲	۰/۱۸۹*	۸. بین میزان مشارکت مردم در طرح و حفاظت از منابع طبیعی رابطه مثبت وجود دارد
۰/۰۰۰	۰/۴۸۱**	۹. بین میزان مشارکت مردم در طرح و جلوگیری از سیل و فرسایش خاک رابطه مثبت وجود دارد

جدول ۲- همبستگی متغیر میزان مشارکت روستاییان در طرح حبله‌رود با متغیرهای اثرات اجتماعی تحقیق

سطح معنی‌داری	ضریب همبستگی	فرضیه
۰/۰۰۰	۰/۶۱۸**	۱. بین میزان مشارکت مردم در طرح و آگاهی از اهداف طرح رابطه مثبت وجود دارد
۰/۰۳۲	۰/۱۶۳*	۲. بین میزان مشارکت مردم در طرح و میزان پذیرش طرح رابطه مثبت وجود دارد
۰/۱۶۳	-۰/۱۰۵	۳. بین میزان مشارکت مردم در طرح و کاهش مهاجرت از روستا رابطه مثبت وجود دارد
۰/۳۹۵	۰/۰۶۵	۴. بین میزان مشارکت مردم در طرح و افزایش امکانات خاص رابطه مثبت وجود دارد
۰/۰۱۰	۰/۱۱۵*	۵. بین میزان مشارکت مردم در طرح و ایجاد گروه‌های اجتماعی رابطه مثبت وجود دارد
۰/۵۴۱	۰/۰۴۷	۶. بین میزان مشارکت مردم در طرح و ایجاد همبستگی اجتماعی رابطه مثبت وجود دارد
۰/۰۰۰	۰/۶۱۵**	۷. بین میزان مشارکت مردم در طرح و افزایش مسئولیت‌پذیری رابطه مثبت وجود دارد

- بین میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود و ایجاد گروه‌های اجتماعی در روستا رابطه مثبت وجود دارد. به عبارت دیگر میزان مشارکت مردم در طرح حبله‌رود بر ایجاد و تشکیل گروه‌های اجتماعی در روستا مؤثر بوده است.

- بین میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود و افزایش میزان مسئولیت‌پذیری آنان رابطه مثبت وجود دارد. به عبارت دیگر هرچه میزان مشارکت مردم در طرح حبله‌رود بیشتر بوده در نتیجه میزان مسئولیت‌پذیری آنان نیز بیشتر شده است.

- بین میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود و افزایش سطح درآمد خانواده آنان رابطه مثبت وجود دارد.

- بین میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود و افزایش تولید آنان رابطه مثبت وجود دارد. به عبارت دیگر میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود باعث افزایش تولید آنان شده است.

- بین میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود و دستیابی به اعتبارات جدید رابطه مثبت وجود دارد.

- بین میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود و افزایش حجم آب استحصالی رابطه مثبت وجود دارد. به عبارت دیگر میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود باعث افزایش حجم آب استحصالی شده است.

- بین میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود و حفاظت از منابع طبیعی رابطه مثبت وجود دارد. به عبارت دیگر با افزایش میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود، حفاظت از منابع طبیعی نیز افزایش یافته است.

- بین میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود و جلوگیری از سیل و فرسایش خاک رابطه مثبت وجود دارد. به عبارت دیگر با افزایش میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود، جلوگیری از سیل و فرسایش خاک نیز افزایش یافته است.

بین دو متغیر مذکور مثبت شده است. تحقیقات انجام شده توسط Esmaeili & farshadfar (2000) این یافته‌ها را مورد تأیید قرار می‌دهد.

بین دو متغیر میزان مشارکت مردم و اثرات اجتماعی طرح حبله‌رود رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. بررسی‌های انجام شده توسط Partoee (2000)، Effati (1992) و Karjoyan (1997) این یافته‌ها را مورد تأیید قرار می‌دهد.

نتایج ضریب همبستگی اسپیرمن بین دو متغیر میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود و دستیابی به اعتبارات جدید بیانگر آن است که بین دو متغیر مذکور رابطه مثبت وجود دارد. بررسی‌های انجام شده توسط Shariati & Ziadbakhsh (2006) هم راستای نتایج این تحقیق می‌باشد.

محاسبه ضریب همبستگی بین دو متغیر میزان مشارکت مردم و ایجاد گروه‌های اجتماعی در روستا نظیر تعاونی‌ها حاکی از آن است که رابطه بین دو متغیر مذکور در سطح ۵ درصد خطا مثبت شده است به عبارت دیگر میزان مشارکت مردم در طرح حبله‌رود بر ایجاد و تشکیل گروه‌های اجتماعی در روستا مؤثر بوده است. تحقیقات Ebrahimpour (2000) و Amini (1997) این مطلب را مورد تأیید قرار داده است.

بررسی ضریب همبستگی اسپیرمن بین دو متغیر میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود و افزایش مسئولیت‌پذیری آنان نشان می‌دهد که رابطه بین دو متغیر مذکور مثبت شده است. Karjoyan (1997) بیان می‌دارد که مشارکت روستاییان در طرح‌ها باعث افزایش مسئولیت‌پذیری آنان می‌شود که تحقیق حاضر نیز آن را تأیید کرده است.

نتایج حاصل از رگرسیون چند متغیره در خصوص تأثیر جمعی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از طریق رگرسیون چند متغیره به روش گام به گام حاکی از آن است که متغیرهای میزان مشارکت فکری، مشارکت مالی و مشارکت در کارگاه‌های آموزشی طرح حبله‌رود نقش مثبتی بر بهبود وضعیت اقتصادی روستاییان داشته‌اند. همچنین متغیر میزان مشارکت فکری روستاییان در اجرای طرح حبله‌رود نقش مثبتی بر بهبود وضعیت اجتماعی روستاییان داشته است.

نتایج حاصل از ورود متغیرهای مستقل تحقیق بر وضعیت اقتصادی روستاییان

در تحقیق حاضر با استفاده از روش گام به گام به ترتیب سه متغیر وارد معادله رگرسیون چند متغیره گردیدند که در گام سوم پس از ورود متغیرهای x_5 و x_7 متغیر میزان مشارکت در کارگاه‌های آموزشی طرح یعنی x_1 وارد معادله رگرسیون چند متغیره گردید که ضریب رگرسیون برابر $R=0/38$ و ضریب تعیین برابر $R^2=0/24$ و ضریب تعیین تعدیل شده برابر $R^2 Ad=0/23$ محاسبه شده است ($F=9/65$ و $p=0/000$). براساس یافته‌های موجود متغیرهای میزان مشارکت فکری، مشارکت مالی و شرکت در کارگاه‌های آموزشی طرح حبله‌رود حدود ۲۳ درصد از واریانس متغیر وابسته بهبود وضعیت اقتصادی روستاییان را نشان می‌دهد. با توجه به توضیحات ارائه شده معادله خط رگرسیون چندمتغیره در گام سوم به صورت زیر می‌باشد:

$$Y = 2/60 + 0/22x_5 + 0/16x_7 + 0/12x_1$$

نتایج حاصل از ورود متغیرهای مستقل تحقیق بر وضعیت اجتماعی روستاییان

در این مرحله تنها متغیری که وارد معادله گردید میزان مشارکت فکری در اجرای طرح حبله‌رود بود. نتایج محاسبات انجام شده نشان داد که متغیر مزبور بیشترین نقش را در زمینه بهبود وضعیت اجتماعی روستاییان داشته است. در این مرحله ضریب رگرسیون برابر $R=0/39$ و ضریب تعیین برابر $R^2=0/16$ و نیز ضریب تعیین تعدیل شده برابر $R^2 Ad=0/15$ محاسبه گردیده است ($F=32/13$ و $p=0/000$). لذا با مشاهده ضریب تعیین می‌توان اظهار نمود که متغیر مشارکت فکری روستاییان در اجرای طرح حدود ۱۵ درصد از واریانس متغیر وابسته میزان بهبود وضعیت اجتماعی روستاییان را نشان می‌دهد.

با توجه به نتایج به دست آمده معادله خط رگرسیون به صورت زیر می‌باشد:

$$Y = 19/19 + 1/71 X_5$$

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

محاسبه ضریب همبستگی اسپیرمن بین دو متغیر میزان مشارکت مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود و اثرات اقتصادی طرح مذکور حاکی از آن است که رابطه

۳. توصیه می‌گردد برای مشارکت هر چه بیشتر روستاییان در طرح حبله‌رود به منظور اطلاع‌رسانی و افزایش آگاهی روستاییان از اهداف طرح، کارگاه‌ها و دوره‌های کوتاه‌مدت آموزشی و ترویجی در قبل، حین و پس از اجرای طرح برای روستاییان در منطقه برگزار شود.

۴. پیشنهاد می‌گردد مجریان طرح در خصوص ایجاد و تشکیل گروه‌ها و تشکلهای اجتماعی در منطقه برای همکاری و مشارکت بیشتر روستاییان در طرح اقدامات لازم را در نظر گیرند.

۵. توصیه می‌گردد برای مشارکت بیشتر مردم در مراحل مختلف طرح حبله‌رود، امکان دستیابی روستاییان به اعتبارات، تسهیلات و نهاده‌های جدید فراهم گردد.

با توجه به یافته‌های تحقیق می‌توان پیشنهادات زیر را ارائه داد:

۱. با توجه به اینکه مؤثرترین عامل در مشارکت مردم در طرح حبله‌رود، شناخت و احترام به دانش بومی روستاییان می‌باشد. لذا توصیه می‌شود که مسئولان و برنامه‌ریزان اجرای طرح حبله‌رود از دانش بومی روستاییان استفاده بیشتری نمایند.

۲. پیشنهاد می‌گردد که برای افزایش مشارکت مردم در طرح حبله‌رود در مراحل تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی و اجرای طرح به علائق و ارزش‌های جامعه روستایی توجه گردد و به توسعه امکانات عمرانی، زیربنایی و رفاهی در روستا توجه بیشتری گردد.

REFERENCES

1. Abedini, K. H. (2002). *Factors of participation in pastures project in Damavand*. D. Sc. Thesis of Tehran University. (In Farsi).
2. Chamberz, R. (1985). *Rural development*. Tehran University.
3. Effati, M. (1992). *Factors effective in peasant participation*. Thesis of Allameh Tabatabaee. (In Farsi).
4. Ebrahimour, H. (2000). *Effective factor on participation in agriculture*. The seminar of natural resource, participation and development. (In Farsi).
5. Esmaeili, M. & Farshadfar, M. (2000). *Appraise of cooperative in MAZIDI vilage*. The seminar of natural resource, participation and development. (In Farsi).
6. Karjoyan, S. (1997). *The factors effective in education activity in Talesh*. D. Sc. Thesis in Tarbiat Modares University. (In Farsi).
7. Malek mohamadi, I. (2001). *The pattern of cooperative for participation in management*. Tehran: Forest and Peasant Magazine. (In Farsi).
8. Oklira, P. E. (2000). *Sustaining participation: what are the challenges planotes*, 39 I I E D, Uk.
9. Partoee, M. (2000). *The process of sustainable development and role of participation in management of natural resource*. The seminar of natural resource, participation and development. (In Farsi).
10. Pretty, J. N., Guijt, I., Thompson, J. & Scoones, I. (2000). *Trainers Guide for participatory learning and Action*. I I E D London.
11. Sepehri, H. (2001). *Barrier of participation*. Jahad Magazine, 13, 20-24. (In Farsi).
12. Shaeri, A. & Saeidi, H. (2004). *Guideline for participation and extension of natural resource*. Forest and pasture magazine, 15-18. (In Farsi).
13. Shariati, M. R. & Ziadbakhsh, S. (2006). *The role of participation in IRAN*. Forest and pasture magazine, 20-21. (In Farsi).
14. Shirani, M. (1999). *The ways of participation in pastures project in saveh*. D. Sc. Thesis of Science and Research University. (In Farsi).
15. UNDP. (2007). *Hosts local participation and Natural Resources Manage workshop*. Available on: www.UNDP.org.ir